

АБДУРАҲИМ ЭРКАЕВ

МАЪНАВИЯТШУНОСЛИК

Маънавият онтологияси ва
феноменологияси

М О Н О Г Р А Ф И Я

1-китоб

УЎК: 17.022.1

КБК: 87.60

Э 78

Эркаев, Абдурахим.

Э 78 Маънавиятшунослик. I-китоб [Матн]. Маънавият онтологияси ва феноменологияси / А. Эркаев. – Тошкент: «Маънавият», 2018. – 480 б.

ISBN 978-9943-04-365-7

Таникли файласуф олим, маънавият ва маърифат, миллий гоя ҳамда мафкура соҳасининг кўзга кўринган вакили Абдурахим Эркаевнинг «Маънавиятшунослик» номли икки жилдли йирик тадқиқоти мазкур фаннинг тарихий илдизлари, такомил босқичлари, уларни ўрганиш борасидаги мустақиллик йилларида амалга оширилган ишлар тахлилига бағишланган.

Китобнинг биринчи жилди «Маънавият онтологияси ва феноменологияси», иккинчи жилди эса «Маънавият методологияси ва праксиологияси» деб номланишидан ҳам билиш мумкинки, тадқиқотда мазкур кадриятнинг деярли барча жихатлари камраб олинган.

Китоб олий ўқув юртларининг талабалари, магистрлари, ўқитувчилар, маънавий-мафкуравий тарбия, тарғибот-ташвиқот билан шуғулланувчи мутахассислар ва кенг китобхон оммасига мўлжалланган.

УЎК: 17.022.1

КБК: 87.60

М а с ъ у л м у х а р р и р л а р :

*Алишер Қодиров – Республика Маънавият ва
Маърифат маркази раҳбари.*

*Раҳмон Кўчқоров – Тошкент давлат юридик
университети доценти, ф.ф.н.*

Т а к р и з ч и л а р :

*Акмал Саидов – юридик фанлари доктори, академик.
Санжар Чориев – фалсафа фанлари доктори, профессор.*

*Қарши давлат университети Илмий кенгашининг
2018 йил 29 майдаги 11-сон Қарори билан
нашрга тавсия этилган.*

ISBN 978-9943-04-365-7

© «Маънавият», 2018

УЎК: 17.022.1

КБК: 87.60

Э 78

Эркаев, Абдурахим.

Э 78 Маънавиятшунослик. 1-китоб [Матн]. Маънавият онтологияси ва феноменологияси / А. Эркаев. – Тошкент: «Маънавият», 2018. – 480 б.

ISBN 978-9943-04-365-7

Таникли файласуф олим, маънавият ва маърифат, миллий гоя ҳамда мафкура соҳасининг кўзга кўринган вакили Абдурахим Эркаевнинг «Маънавиятшунослик» номли икки жилдли йирик тадқиқоти мазкур фаннинг тарихий илдизлари, такомил босқичлари, уларни ўрганиш борасидаги мустақиллик йилларида амалга оширилган ишлар таҳлилига бағишланган.

Китобнинг биринчи жилди «Маънавият онтологияси ва феноменологияси», иккинчи жилди эса «Маънавият методологияси ва праксиологияси» деб номланишидан ҳам билиш мумкинки, тадқиқотда мазкур кадриятнинг деярли барча жиҳатлари камраб олинган.

Китоб олий ўқув юртларининг талабалари, магистрлари, ўқитувчилар, маънавий-мафкуравий тарбия, тарғибот-ташвиқот билан шугулланувчи мутахассислар ва кенг китобхон оммасига мўлжалланган.

УЎК: 17.022.1

КБК: 87.60

М а с ъ у л м у х а р р и р л а р :

*Алишер Қодиров – Республика Маънавият ва
Маърифат маркази раҳбари.*

*Раҳмон Кўчқоров – Тошкент давлат юридик
университети доценти, ф.ф.н.*

Т а қ р и з ч и л а р :

*Акмал Саидов – юридик фанлари доктори, академик.
Санжар Чориев – фалсафа фанлари доктори, профессор.*

*Қарши давлат университети Илмий кенгашининг
2018 йил 29 майдаги 11-сон Қарори билан
нашрга тавсия этилган.*

ISBN 978-9943-04-365-7

© «Маънавият», 2018

СЎЗ БОШИ

Ушбу китоб муаллифнинг мустакиллик йиллари маънавиятни ўрганиш борасида олиб борган тадқиқотлари ва ҚаршиДУдаги ўқитувчилик тажрибаси натижасидир. Тадқиқотнинг айрим мавзулари турли йилларда алоҳида мақолалар, брошюра ва китоблар шаклида эълон қилинган, лекин катта қисми янгидан амалга оширилган. Тадқиқотни университетда ўқилган маърузалар матни билан бирлаштириш зарурати сезилди. Чунки маънавиятни ўқитадиган янги фанлар шаклланиши давом этмоқда. Ҳали улар тўлиқ барқарорлашиб улгургани йўқ. Шу сабабдан уларнинг дастурлари, ўқув қўлланмалари, дарсликларида анча-мунча камчиликлар, илмий-методологик мазмундаги баҳсли фикрлар учрайди. Баъзи ҳолларда илмийлик, илмий фактлар, далилларни баланд авжли публицистик мулоҳазалар, шиорлар ортга суриб қўйган, илмийликдан мафкуравийлик устунлик қилиб қолган. Бу эса ўқув дастурларини, маъруза ва амалий машғулотларни илмий-назарий ва методологик тадқиқотлар билан мустаҳкамрок боғлашни, давр даъватларини ҳисобга олиб, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг «Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарори талаблари даражасига кўтаришни тақозо этади. Қарорда ўқув жараёнига халқаро таълим стандартларига асосланган илғор педагогик технологиялар, ўқув дастурлари ва ўқув материалларини кенг жорий қилиш ва бошқа муҳим вазифалар қаторида «олий таълимнинг маънавий-ахлоқий мазмунини ошириш, талаба-ёшларга мустакиллик ғояларига, юксак маънавият ва инсонийликнинг миллий анъаналарига содиқлик руҳини чуқур сингдириш, уларда ёт ғоя ва мафкураларга нисбатан иммуни-

тет ва танкидий тафаккурни мустаҳкамлаш бўйича кенг кўламли маърифий ва тарбиявий ишларни олиб бориш» вазифаси кўйилган.¹

Ушбу икки жилдлик китоб «Маънавиятшунослик» деб аталди. У, аввало, маънавиятни ўрганувчиларга, биринчи галда бакалавр, магистрлар, илмий изланувчиларга ва ўқитувчиларга ўқув материаллари сифатида тайёрланган. Аммо дарслик ёки ўқув кўлланмаси услубида эмас, балки илмий-оммабоп монография шаклида ёзилган.

Биринчи жилдда маънавият онтологияси ва феноменологияси ҳамда ўзбек халқи маънавияти ривожланишининг тарихий боскичлари ва хусусиятлари таҳлил қилинган. Онтология – борлик ҳақидаги таълимотдир. Маънавиятнинг онтологияси деганда, аввало, унинг моҳияти, бу моҳият илоҳийми ёки дунёвий, моддийми ёки ғоявий-тушунчавий деган саволга жавоб изланади. Маънавиятнинг моҳияти унинг ички тузилмаси, таркибий қисмларининг ўзаро алоқалари, тизим сифатида маънавиятнинг ижтимоий функциялари, категориялари ва қонунларини таҳлил қилиш орқали очиқ берилади. Айни пайтда, ўзига юклатилган ижтимоий вазифаларни бажариш, бир сифатдан иккинчи сифатга ўтиш, тарихий ривожланиш жараёнида маънавиятнинг феноменологияси (шакли-шамойили, ходиса сифатида юзага чиқиши, фаолият кўрсатиши) намоён бўлади. Маънавиятнинг ривожланиши умумий назарий мулоҳазалар ва ўзбек халқи маънавияти ривожланишининг тарихий боскичлари ва хусусиятлари мисолида ёритилган.

Албатта, ҳар қандай таснифлаш, тарихий боскичларга бўлиш нисбий характерга эга. Улар учун қандай мезон асос қилиб олинишига боғлиқ.

Иккинчи китоб маънавият методологияси ва практиологиясининг бир йўналишига – маънавий тарбияга бағишланган. Маънавият методологияси қисмини ёзишда Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан 2016 / 2017 ўқув йили учун магистратурага мўлжаллаб тайёрланган ўқув дастурига таянилди. Фақат дастурнинг айрим мавзулари қисқартирилди. Аммо дастурдаги баъзи шаклан бошқачароқ тарздаги мазмунан

¹ «Халқ сўзи», 2017 йил 21 апрель.